

resources in the enterprises of the agrarian sector in the context of complex transformation processes has led to the investment crisis, the consequences of which are still not able to overcome.

Keywords: *investment, investment, investment climate, investment flows, the mechanism, the government support, the agrarian sector, and agriculture.*

В сложившихся условиях инвестиционная проблема в предприятиях аграрной сферы требует особого внимания. В обществе, построенном на рыночных принципах, инвестиционная деятельность является свободной и регулируется общими экономическими законами. Однако существуют обстоятельства, когда государство берет на себя функции регулирования и активизации развития инвестиционной деятельности в приоритетных отраслях, в аграрном секторе выступают необходимыми предпосылками стабильного развития. Недостаточная роль государства по мобилизации инвестиционных ресурсов в предприятиях аграрной сферы в условиях сложных трансформационных процессов привела к инвестиционному кризису, последствия которого до сих пор не удается преодолеть.

Ключевые слова: *инвестирование, инвестиционная деятельность, инвестиционный климат, инвестиционные потоки, механизм, государственная поддержка, аграрная сфера, сельское хозяйство.*

УДК 338.242.2:664

О.М. Транченко,
к. е. н., старший викладач Уманського
національного університету садівництва

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Загострення конкурентної боротьби на межі XX–XXI століть обумовлено нерівномірністю економічного та соціального розвитку, який проявляється не тільки в окремих країнах, але й регіонах і галузях. Саме тому формування та реалізація ефективних конкурентних стратегій міжнародними компаніями та державами для забезпечення свого високого конкурентного статусу є пріоритетним завданням у міжнародній політиці майже всіх розвинених країн світу.

За останні декілька років питання конкурентоспроможності стало ключовим для всіх суб'єктів економічних відносин. Необхідно зауважити, що в сучасних умовах глобалізації економічного та політичного життя стираються кордони, й окремі галузі виробництва чи навіть регіони постають як самостійні гравці на світовому ринку. Останнім часом дуже важливим у контексті державної регіональної політики, а передусім в Україні, є дослідження конкурентоспроможності регіонів. Адже структурні зміни як у розвинених країнах, так і в державах з перехідною економікою, супроводжуються територіальною концентрацією економічної діяльності. Саме з цієї причини володіння певними характерними властивостями, які дають змогу розвиватись на інноваційній основі та перемагати в конкурентній боротьбі, є найпріоритетнішим завданням учасників економічних відносин. Досвід таких високорозвинених країн, як США та країн ЄС, показує, що створення постіндустріального суспільства та підвищення конкурентоспроможності країни можливе лише за рахунок максимального використання інноваційного потенціалу регіонів, враховуючи особливості кожного з них.

Ключові слова: *конкурентоспроможність регіону, інвестиційно-інноваційна діяльність, регіональна політика, економічне зростання.*

Проблемам оцінки й управління конкурентоспроможністю країни присвячені праці провідних вітчизняних учених, серед яких: З. Адаманова, Л. Антонюк, С. Аптекарь, Я. Базилюк, Л. Балабанова, О. Білорус, С. Боринець, В. Вергун, Б. Губський, І. Должанський, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Ю. Мацейко, В. Новицький, В. Павлова, Ю. Пахомов, А. Пилипенко, А. Садсков, А. Стрілець, І. Фамінський, Л. Федулова, А. Філіпенко, О. Чернега, М. Шарко, О. Шнипко, О. Шубін та ін. Аналіз наукової літератури та періодичних джерел показав, що на сучасному етапі розвитку економічних досліджень даним питанням приділяється достатньо уваги, проте проблеми

залишаються нерозв'язаними досі. Нині економічне районування України не є однозначно визначеним на законодавчому рівні, використовуються різні підходи і принципи поділу України на регіони.

Незважаючи на високу економічну динаміку та запровадження останніми роками регіональної політики, конкурентоспроможність України та регіонів зокрема, залишається низькою, а міжрегіональні диспропорції продовжують поглиблюватися. Саме тому дослідження проблем у діяльності регіонів і розробка шляхів підвищення їх конкурентоспроможності є дуже важливими для України, якщо вона прагне посісти значиме місце в глобалізованому економічному просторі.

Метою дослідження є аналіз теоретичних засад, статистичних матеріалів, дослідження практичних напрямів діяльності для розробки рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів.

Як свідчить світова практика, взаємовпливи процесів глобалізації та інтеграції зумовлюють підвищення ролі регіонів країн, які є учасниками цих процесів. Така ситуація вимагає перегляду державної регіональної політики. Ключовою проблемою регіонального розвитку є серйозні диспропорції в соціальному й економічному розвитку регіонів, низький розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності та конкурентоспроможності. Господарство деяких регіонів базується на одній-двох галузях, підприємства яких виробляють проміжну або низькотехнологічну продукцію. Як наслідок, знижується їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку. Відомо, що питома вага майже половини областей України становить менше 1% в загальному експорті країни.

Конкурентоспроможність регіону на відміну від конкурентоспроможності національної економіки характеризується непрямою конкуренцією регіонів у межах єдиної економічної системи. Регіон вважається конкурентоспроможним, якщо його участь у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країни є вагомою. Поняття регіону варіюється залежно від цілей і завдань дослідження або інших цілей, тобто будь-яку територію можна розглядати як регіон відповідно до низки критеріїв, що покладаються в основу визначення. Оскільки в даному дослідженні йдеться про регіональну політику, то доцільним є розуміти регіон як певну адміністративно-територіальну одиницю в складі держави. Виходячи з цього, можна скористатися визначенням, що його надає Асамблея європейських регіонів: «Регіон – це територіальне утворення, яке сформоване в законодавчому порядку на рівні, що є безпосередньо нижчим після загальнодержавного, і яке наділене самоврядуванням».

Зараз регіональна політика України перебуває на стадії становлення. Її формування розпочалося тільки з виходом вітчизняної економіки з тривалої трансформаційної кризи 1992–1999 рр., яка також стала чинником поглиблення регіональних диспропорцій економічного розвитку країни. Питання щодо реформування регіональної політики порушувалося протягом усього часу незалежності України, головним завданням якої є усунення міжрегіональних диспропорцій. Було прийнято низку законодавчих актів, затверджені Концепція державної регіональної політики та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) підготував дослідження конкурентоспроможності областей України, у якому містяться певні висновки. Як виявилось, вища конкурентоспроможність не завжди сприяє притоку інвестицій. Так, останні два роки країна посідала 69-те і 73-тє місця з 131 країни. Враховувалися 12 критеріїв, зокрема: рівень розвитку інфраструктури в цілому; фінансового ринку; ринку праці, товарів і послуг; макроекономічна стабільність; охорона здоров'я і освіта, як початкова, так і вища.

Несподівано високий рівень посідає Закарпатська, Львівська і Хмельницька області при відносно невисокому показнику Донецької, з якою на одному рівні міститься Сумська область. Важливо відмітити, що загальним для українських регіонів став негативний чинник політичної нестабільності, який безпосередньо впливає на розвиток бізнесу. Абсолютним лідером конкурентоспроможності в Україні визнаний Київ, показник якого (4,25 бала) відповідає рівню Хорватії. Трохи відстає Дніпропетровська область (4,24), що випереджає Кіпр.

Високі оцінки привласнені західним областям [10]: Закарпаття випереджає за розвитком Туреччину, Хмельницька область – Бразилію, Львівська – на рівні з Росією. Несподівано низькою виявилася конкурентоспроможність Донецької області – її бал 4,07 є середнім в Україні і збігається з рівнем Сумської області. Гірші показники в Криму (3,99), Полтавській (4,02), Вінницькій (3,98), Херсонській (3,9) і Черкаській областях (3,85). Рівень останньої трохи випереджає Вірменію і поступається Боснії і Герцеговині. Високі оцінки західних областей можна пояснити макроекономічною стабільністю (Львівська обл.) та ефективністю ринку праці (Закарпаття та Хмельницька обл.).

Незважаючи на високу економічну динаміку та запровадження регіональної політики, конкурентоспроможність України та її регіонів залишається низькою, міжрегіональні диспропорції продовжують поглиблюватися. Про це свідчить динаміка таких економічних показників, як обсяг валового регіонального продукту (ВРП) та частки в ньому експорту, співвідношення експорту/імпорту, залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), а також показників, які характеризують тенденції розвитку трудових ресурсів. У таблиці 1 вказані ці показники в 12 областях України.

Таблиця 1

Економічні показники регіонів України (на душу населення)

Регіон/області	ВРП (у фактичних цінах грн.)			Експорт (\$)			Прямі іноземні інвестиції (\$) (наростаючим підсумком)		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Київська	6652	8673	10918	266	281	330	293	364	502
Дніпропетровська	8609	11909	15239	1555	1727	2080	236	505	680
Закарпатська	4238	5373	6576	485	444	544	196	210	240
Хмельницька	4 549	5 764	7 023	130	134	162	48	56	78
Львівська	5396	6657	8351	247	241	313	138	167	199
Донецька	9713	12490	15725	1785	1778	1916	113	133	182
Сумська	5009	6497	7848	379	471	424	108	134	129
Полтавська	8841	11574	14330	877	1215	1217	133	179	202
Вінницька	4700	5966	7328	245	249	239	38	46	55
Херсонська	4546	5713	6744	196	208	220	66	81	97
Черкаська	4853	6681	8209	303	252	363	90	74	90
АР Крим	4 951	6460	8101	138	179	202	166	233	293

Економічна стійкість і конкурентоспроможність окремих регіонів послаблюється низьким рівнем диверсифікації видів економічної діяльності та залежністю економіки регіону від невеликої кількості підприємств, в основному одного-двох. Наприклад, у 2012 р. відчутно (4,1%, порівняно з 9% у 2011 р.) впали темпи зростання промислового виробництва Івано-Франківської області – причина полягала в зупинці одного підприємства – ВАТ «Нафтохімік Прикарпаття».

Перспективи виробництва конкурентоспроможної продукції в Україні пов'язують з розвитком сільського господарства. На жаль, цей потенціал залишається невикористаним унаслідок усталеного використання застарілої системи державного управління на селі, а також існування нез'ясованості земельного питання та різноманітних обмежень на експорт продукції в даній галузі. Останніми роками сільське господарство характеризується погіршенням показників виробництва. Так, 2012 р. загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства скоротився порівняно з 2011 р. на 6,5%. Частка валової доданої вартості сільського господарства в структурі ВВП становила лише 7,4%. Найвідчутніше зниження виробництва продукції спостерігалось у великих центральних і південних областях, які переважно визначають динаміку виробництва найважливіших сільськогосподарських культур.

Показники експорту свідчать, що Україна загалом і її регіони зокрема з року в рік нарощують обсяги зовнішньої торгівлі. Розглядаючи показники експорту в областях і його частки у ВВП можна сказати, що існують:

- значні відмінності частки регіонів у ВВП;
- значна відмінність у їх експортних можливостях;
- відсутність прямого зв'язку між обсягами виробництва й експортним потенціалом.

Видно, що найбільші частки експорту у ВВП мають Дніпропетровська, Донецька та Полтавська області. Проте їх експорт є переважно низько технологічним, енергоємним і великою мірою залежить від мінливості світової кон'юнктури. Отже, він не є таким, що може в повній мірі забезпечити конкурентоспроможність країни на належному рівні. Стає зрозуміло, що економічне зростання експортно-орієнтованих регіонів України не може вважатися стійким без якісної зміни структури експорту.

Одним з важливих показників стійкості регіональної економіки до зовнішніх негативних чинників є коефіцієнт покриття імпорту експортом: якщо він перевищує одиницю, це свідчить про

відносну стійкість економіки. Останніми роками цей коефіцієнт для переважної більшості областей знизився, що цілком відповідає негативній загальнонаціональній динаміці. Для порівняння 2010 року він становив 1,13, а вже через рік лише 0,85. Такі тенденції вказують на підвищення зовнішньоекономічних ризиків, а в поєднанні зі стрімким зростання цін на сировинні ресурси, де Україна є імпортером. Це може спричинити не забезпеченість торговельного балансу та знецінення нашої грошової одиниці і, як наслідок, негативно відбитися на всіх макроекономічних показниках діяльності.

Як звичайно, існує безпосередній взаємозв'язок як між економічною динамікою та обсягами залучених ПІІ, так і між обсягами експорту й обсягами ПІІ. Що стосується українських регіонів, то економічно сильніші області є водночас лідерами в залученні інвестицій, проте щодо більшості областей немає взаємозв'язку між експортом і обсягами ПІІ. Важливо зазначити, що регіональна структура ПІІ відбиває значні регіональні диспропорції. Іноземні інвестори, звичайно ж, надають перевагу урбанізованим регіонам з відносно розвиненою (як для України) інфраструктурою і наявністю кваліфікованих трудових ресурсів – таким вимогам у нашій країні відповідають лише кілька областей або міст-мільйонерів. Тому, якщо врахувати Київ, то співвідношення мінімального й максимального показників залучення ПІІ в розрахунку на душу населення 2012 р. становило 1:50,7.

Важливим складником конкурентоспроможності національної економіки є інноваційний складник. Проте позиції України, попри значний інтелектуальний та науково-технічний потенціал, є дуже слабкими: протягом останніх років частка нашої країни на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у \$2,5–3 трлн., становить приблизно 0,05–0,1%. Зрозуміло, що це є незадовільні показники і потрібно шукати шляхи їх підвищення, спрямовуючи певні види діяльності в «правильне» речіще. Останнім часом підприємства скоротили свої витрати на інноваційну діяльність, що говорить про несприятливі тенденції. Основні скорочення відбулись у Запорізькій та Харківській областях.

Україна поки що є бідною країною, країною з низьким рівнем доходів на душу населення. Однак, у державі є певна кількість високоефективних видів економічної діяльності, котрі є безсумнівними національними конкурентними перевагами України: суднобудування зокрема, та морська індустрія в цілому; інформатизація, якою володіємо, та створення програмного забезпечення; авіаційна індустрія (особливу увагу слід звернути на розробки таких літаків, як АН-124, відомий як «Руслан», а також АН-70 та АН-148); аерокосмічна галузь; освіта (переважно, за технічними спеціальностями) та інші.

Стає зрозуміло, що у суспільствах конкурентоспроможність економіки визначається не тільки вмінням влади і суспільства розвивати національні конкурентні переваги. Важливий аспект конкурентоспроможності – рівномірність розвитку країни. Консервування депресивного стану регіонів означає їх подальше суттєве відставання від інших частин країни. Це є суттєвим недоліком соціально-економічної політики будь-якої держави. Хотілося б спробувати запропонувати певний алгоритм дій, які будуть направлені на економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності регіонів, а отже, і конкурентоспроможності країни. Виділимо три основні етапи, які зображено на рис. 1.

Рис. 1. Етапи економічного зростання

Перший етап передбачає таке: концентрування уваги суспільства на важливості зміцнення та розвитку вже існуючих конкурентних переваг; розробка та забезпечення спеціальних режимів діяльності, які є основними засобами розвитку конкурентних переваг; у межах цих просторів суб'єктам економічної діяльності буде надаватися спеціальний регуляторний режим ведення господарської діяльності; розробка нормативно-правової бази, на якій будуть ґрунтуватися вищезазначені умови.

Такий режим буде напрямлений на вирівнювання умов господарювання наших підприємств з провідними гравцями світового ринку. Варто зазначити, що при входженні окремих підприємств у такий спеціальний режим діяльності передбачається, що вони автоматично повинні брати на себе певні зобов'язання, наприклад, швидке нарощування потужностей, захоплення ринків та утримання стійких позицій на них, підготовка кваліфікованої робочої сили, враховуючи інтелектуальний потенціал.

Другий етап передбачає таке: спираючись на описаний перелік конкурентних переваг, налагодити співробітництво уряду та підприємств, зокрема підтримка малого бізнесу, який у нашій країні не отримує належної уваги; підготовка кваліфікованих кадрів, розвиток наукової діяльності та фінансова підтримка дослідних інститутів і лабораторій, удосконалення інформаційної структури; удосконалення процесів сертифікації та стандартизації, контроль за якістю товарів, оскільки саме вона є ключовим елементом конкурентоспроможності будь-якого товару чи послуги.

Третій етап передбачає: переорієнтація не випуск стратегічно конкурентоспроможних товарів, які офіційно визначається головним напрямом діяльності; розробка та впровадження інструментарію державного управління конкурентоспроможністю : програми, стратегії, плани тощо; створення національної системи управління конкурентоспроможністю, яку буде очолювати Рада з питань конкурентоспроможності. Конкурентоздатність регіону залежить від здатності впроваджувати інновації, модернізувати виробничі й технологічні процеси, пристосовуючись до мінливих умов навколишнього середовища. У сучасних умовах конкурентне економічне становище суб'єктів регіональної економіки визначається їхньою здатністю здійснювати господарську діяльність у ринковому середовищі на умовах самостійності та самофінансування. Це принципово нове явище глибоко пронизує всі сфери діяльності підприємств і організацій, їхню конкурентоспроможність можна визначити як потенційну можливість займати відповідну нішу на ринку товарів і послуг, що забезпечують суб'єкту ринкових відносин стійке фінансове й економічне становище.

Формування конкурентоспроможності регіонів виступає важливою умовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Дослідження конкурентоспроможності регіону буде ефективно сприяти розв'язанню складних соціально-економічних проблем, з якими зіштовхується Україна. За сучасних умов пріоритетним фактором є інноваційний вектор розвитку економіки. Набуття регіоном статусу конкурентоспроможного на світовому рівні повинно починатися з підвищення рівня конкурентоздатності в межах національної економіки. Такий підхід дозволить аналізувати і вдосконалювати конкретніші щодо регіону чинники зростання міжнародної конкурентоспроможності. Отже, у підсумку можна стверджувати, що послабивши натиск у політиці підвищення конкурентоспроможності, ми прирікаємо країну і народ до дедалі більшого відставання у світових економічних регіонах.

Література

1. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 8 вересня 2010 р. № 2850-IV // Урядовий кур'єр. – 12 жовтня 2010 р.
2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія. – К. : КНЕСУ, 2004. – 358 с.
3. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір // Міжнародна економічна політика. – 2011. – №4. – С. 29–53.

Increased competition at the turn of the twenty-first century due to the uneven economic and social development, which is evident not only in individual countries but also regions and industries. That is why the formulation and implementation of effective competitive strategies, international companies and governments to ensure a high competitive status is a priority in international policies of virtually all developed countries. Over the past few years, the issue of competitiveness has become the key to all economic actors . It should be noted that in today's globalized economic and political boundaries are erased, and certain areas of production even regions act as independent players in the global market. Recently, very important in the context of regional policy, especially in Ukraine, is the study of the competitiveness of

regions. After all, the structural changes in both the developed and transition countries, accompanied by the territorial concentration of economic activity. It is for this reason that ownership of certain distinctive features that make it possible to develop on the basis of innovation and to win the competition, the first priority is economic agents. The experience of developed countries such as the U.S. and the EU, shows that the establishment of post-industrial society and the competitiveness of the country is only possible by maximizing the innovation potential of the regions, taking into account the characteristics of each of them.

Keywords: regional competitiveness, investment and innovation, regional policy, economic growth.

Обострение конкурентной борьбы на рубеже XX–XXI веков обусловлено неравномерностью экономического и социального развития, которое проявляется не только в отдельных странах, но и регионах и отраслях. Именно поэтому формирование и реализация эффективных конкурентных стратегий международными компаниями и государствами для обеспечения своего высокого конкурентного статуса является приоритетной задачей в международной политике практически всех развитых стран мира. За последние несколько лет вопрос конкурентоспособности стал ключевым для всех субъектов экономических отношений. Необходимо заметить, что в современных условиях глобализации экономической и политической жизни стираются границы, и отдельные отрасли производства или даже регионы выступают как самостоятельные игроки на мировом рынке. В последнее время очень важным в контексте государственной региональной политики, а особенно в Украине, является исследование конкурентоспособности регионов. Ведь структурные изменения как в развитых, так и в государствах с переходной экономикой, сопровождаются территориальной концентрацией экономической деятельности. Именно по этой причине владения определенными характерными свойствами, которые дают возможность развиваться на инновационной основе и побеждать в конкурентной борьбе, является наиболее приоритетной задачей участников экономических отношений. Опыт таких высокоразвитых стран, как США и страны ЕС, показывает, что создание постиндустриального общества и повышения конкурентоспособности страны возможно лишь за счет максимального использования инновационного потенциала регионов, учитывая особенности каждого из них.

Ключевые слова: конкурентоспособность региона, инвестиционно-инновационная деятельность, региональная политика, экономический рост.

УДК 911.3

В.Л. Журавський,
канд. н. д. у., завідувач кафедри державного управління
та менеджменту, НУДПС України, м. Ірпінь,
М.П. Воронов,
помічник-консультант народного депутата України, м. Київ,
Є.М. Воронов,
магістрант НУДПС України, м. Ірпінь

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто проблемні питання регулювання інвестиційного процесу на державному та регіональному рівнях в Україні. Досліджено шляхи підвищення ефективності системи залучення внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів. Проаналізовано організаційно-економічний механізм залучення інвестицій в регіон.

Ключові слова: інвестиційний процес, ринковий механізм, глобалізація, економічний фундаменталізм, регіональна інвестиційна політика, інноваційно-інвестиційна регіональна програма, інвестиційні моделі регіонального розвитку.

Ринковий механізм управління інвестиційним процесом на основі саморегулювання будується на теорії впливу об'єктивних економічних законів, що за умов гнучких механізмів відновлювали порушену економічну рівновагу; попиту й пропозиції; ефективної конкуренції, існуючою залежністю між споживанням і виробництвом; схильності до споживання чи заощаджень тощо. У кризові періоди держава брала на себе пряме управління, яке після урівноваження ситуації поверталось на